УДК 37 (09) (477) **І. О. Карпич**

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПІОНЕРСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ (20-ТІ – ПОЧАТОК 30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ)

Резюме. У статті здійснено аналіз піонерської періодики та науково-методичної літератури на сторінках української преси як важливої складової науково-методичного супроводу дитячого руху у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття. Розкрито значення піонерської періодики та науково-методичної літератури щодо розвитку дитячого руху в Україні. З'ясовано, що ефективним засобом підвищення розвитку дитячого руху, могутнім засобом комуністичного виховання дітей були піонерська преса та науково-методична література. Публікації періодичних видань детально розкривали мету, завдання періодики та науково-методичної літератури, відзначали досягнення, підкреслювали недоліки та подавали пропозиції щодо подальшої роботи.

Карпич И. А. Вопрос развития пионерской периодики и научно-методической литературы на страницах украинской прессы (20-е - начало 30-х годов ХХ века)

Резюме. В статье осуществлен анализ пионерской периодики и научно-методической литературы на страницах украинской прессы как важной составляющей научно-методического сопровождения детского движения в 20-х – в начале 30-х годов ХХ века. Раскрыто значение пионерской периодики и научно-методической литературы относительно развития детского движения в Украине. Выяснено, что эффективным средством повышения развития детского движения, могучим средством

коммунистического воспитания детей были пионерская пресса и научно-методическая литература. Публикации периодических изданий детально раскрывали цель, задание периодики и научно-методической литературы, отмечали достижения, подчеркивали недостатки и подавали предложения относительно дальнейшей работы.

Karpych I. A. Question of development of pioneer periodicals and scientifically-methodical literature on the pages of the Ukrainian press (20-th is beginning of 30-th of XX of century)

Resume. In the article the analysis of pioneer periodicals and scientifically-methodical literature is carried out on the pages of the Ukrainian press as an important constituent of scientifically-methodical accompaniment of child's motion in 20- th at the beginning of 30-th of XX century. The value of pioneer periodicals and scientifically-methodical literature is exposed in relation to development of child's motion in Ukraine. It is found out, that by the effective means of increase of development of child's motion, the mighty means of communist education of children were the pioneer press and scientifically-methodical literature. The publications of magazines exposed an aim, task of periodicals and scientifically-methodical literature in detail, achievements marked, defects underlined and gave to suggestion in relation to further works.

Ключові слова: періодика, піонерська періодика, науково-методична література, література, українська преса, преса.

Ключевые слова: периодика, пионерская периодика, научно-методическая литература, литература, украинская пресса, пресса.

Keywords: periodicals, pioneer periodicals, scientifically-methodical literature, literature, Ukrainian press, press.

Процес національного відродження суверенної демократичної держави, перехід на нові інформаційні технології виробництва вимагають

оновлення освіти, створення науково обґрунтованої системи входження людини в соціальне середовище, формування в неї свідомого ставлення до засвоєння і відтворення культурних цінностей і соціальних норм. Сучасні суспільні процеси сприяють розвитку національної освіти та виховання, вивченню та творчому використанню найкращих здобутків вітчизняної педагогіки [11, 4]. В контексті означеного акутальність набуває таке соціально-педагогічне явище як дитячий рух – унікальний феномен соціально-громадянського виховання підростаючого покоління, як форма активного вираження дитинства [4, 62], зокрема висвітлення науково-методичного супроводу дитячого руху періоду 20-х – на початку 30-х років XX століття.

Значну роль у розвитку дитячого комуністичного руху у 20-х – на початку 30-х років XX століття відігравала періодична преса та навчально-методична література, які стали важливою складовою науково-методичного супроводу дитячого руху. Оскільки періодичні видання та навчально-методична література були засобом підвищення ефективності розвитку дитячого руху, ефективним засобом його популяризації.

Джерельна цінність преси характеризується оперативністю та безпосередністю відображення. Практика публікації на сторінках газет і журналів офіційних матеріалів перетворює пресу на своєрідну скарбницю джерел епохи, які різнопланово висвітлюють події [3, 403–404].

Першими дослідниками періодичної преси 20–30-х років XX століття були співробітники редакцій періодичних видань: С. Кільколих, В. Лір, В. Мускін, А. Гурарій, В. Арнаутов, А. Журавський, М. Миронов, М. Крупеніна, Н. Потапов, І. Петровський, Л. Гострий та ін. В своїх працях науковці розглядали періодичні видання як загальнопедагогічні, так і «спеціальну» піонерську періодику. Тогочасні праці дослідників періодичної преси, аналізуючи пресу в контексті агітатора дитячого руху,

підкреслювали надзвичайне значення періодики як могутнього засобу комуністичного виховання дітей.

Наступні періоди представлені науковими працями С. Гармаш (1976), А. Токарської (1987), І. Зайченка (2002), В. Зябкіна (1987), Е. Панасенко (2001), К. Присяжнюка (1965), А. Пугач (2008), Н. Коляди (2010). Наприклад, у своєму дисертаційному дослідженні А. Токарська порушує питання становлення та розвитку періодичних видань для дітей в Україні у 20-30-х років XX століття.

Також на особливу увагу заслуговують російські дослідження. Наприклад, М. Холмов (1983) розглядає питання виникнення піонерської організації та її періодики, створення мережі газет та журналів для піонерів у 20-х – на початку 30-х років XX століття. М. Басов детально аналізує піонерську періодику з моменту свого виникнення, висвітлює програму періодичних видань, пояснює значення періодики для розвитку дитячого руху. Оскільки більшість наукових досліджень опосередковано стосуються даної проблеми, присвяченні загальним питання періодичної преси, то виникає потреба у детальному та зваженому аналізі періодичної преси щодо висвітлення науково-методичного супроводу дитячого руху у 20-х – на початку 30-х років XX століття.

Мета статті – здійснити аналіз піонерської періодики та науково-методичної літератури на сторінках української преси як важливої складової науково-методичного супроводу дитячого руху у 20-х – на початку 30-х років XX століття.

З початку свого становлення піонерська організація мала суто класовий характер та ставила за мету підготовку політично грамотної особистості. Теоретичним фундаментом дитячого комуністичного руху являлося вчення про комуністичне виховання підростаючих поколінь. Потрібно було реалізувати намічений план, пояснити його педагогам, вожатим та дітям. Значну роль у цій роботі відігравала преса. Вона

виступала пропагандистом, агітатором і організатором піонерських загонів. В той же час, дитячий рух визначав програму всієї періодики, їх подальший пошук художньо-виразних засобів, удосконалення форм і методів виховання підростаючого покоління [14, 72].

Питання про пресу постійно обговорювали сторінки періодичних видань. Тогочасна періодика інформувала про діяльність різноманітних часописів, подавала їх історію становлення та розвиток. Зокрема періодика пояснювала необхідність та надзвичайне значення преси для розвитку дитячого комуністичного руху. Актуальні питання періодичної преси висвітлювали, передусім методичні періодичні видання для вожатих – всесоюзний журнал «Вожатый» (1924) та всеукраїнський журнал «Дитячий рух» (1925):

- журнал *«Дитячий рух»*: «Піонерські газети та часописи» (В. Лір) (1925, № 2); «П'ять років дитячої періодичної преси на Україні» (В. Арнаутов) (1927, № 7–8); «Дитячій пресі і Україні – 10 років» (А. Журавський) (1932, № 21); «Дитяча преса – могутній засіб ком виховання» (М. Миронов) (1932, № 22) та ін.

- журнал *«Вожатый»*: «Пионерская печать» (Н. Потапов) (1925, № 7–8) ; «Как поставить пионерскую живую газету» (В. Боровиков) (1925, № 19–20); «Как нужно выпускать пионерскую газету» (Д. Иванов) (1924, № 9–10) та ін.

У той час, коли дитячий комуністичний рух почав приймати масові форми, поступово почала з'являтися піонерська періодика. Так, В. Лір у своїй статті «Піонерські газети та часописи («Червоні квіти», «Октябрьские Всходы»)» (журнал «Дитячий рух», 1926, № 3) охарактеризував перші піонерські видання. Зокрема у статті було здійснено аналіз журналів «Червоні квіти» та «Октябрьские Всходы». Було проаналізовано мету, завдання та програми часописів. Автор відзначив, що дані журнали були призначені для обслуговування школярів та

орієнтувалися на школу. Зміцнення дитячого руху відобразилося і в діяльності журналів [6, 39].

Один з організаторів дитячого руху в Україні – В. Арнаутов у своїй статті «П'ять років дитячої періодичної преси на Україні» (журнал «Дитячий рух», 1927, № 7–8) проаналізував дитячу періодику як важливу складову дитячого комуністичного руху.

В. Арнаутов наголосив на важливості саме дитячої періодичної преси щодо розвитку дитячого комуністичного руху. Оскільки періодичні видання систематично та детально віддзеркалювали історію становлення та розвиток дитячого руху в Україні. Було відзначено, що головним завданням дитячої преси, як і всього дитячого комуністичного руху було класово-пролетарське виховання дітей, тобто внесення політики в дитяче життя [1, с. 18].

Підкреслюючи позитивні моменти дитячої періодики, автор звернув увагу також на недоліки. В. Арнаутов вважав, що головним недоліком дитячої періодики було недостатньо уваги з боку керуючих органів. Тому автором було запропоновано залучити до періодичних видань авторитетніші літературні сили [1, 21].

У статті «Дитячій пресі України – 10 років» (журнал «Дитячий рух», 1932, № 21), А. Журавський в загальному підсумував досвід роботи за 10 років існування дитячої періодики в Україні.

Автор аналізує дитячу періодику як засіб зміцнення піонерської організації. Стаття підкреслила позитивні моменти дитячої періодики, а саме, періодика мала значні успіхи в комуністичному вихованні підростаючих поколінь [2, 34].

На думку А. Журавського, проводячи десятиріччя, головну увагу потрібно було приділяти поліпшенню якості дитячої періодики. Зокрема потрібно було розпочати працювати над проблемами оперативної газети, її ідейно-політичної витриманості, мовою й художнім оформленням [2, 35].

Автор вважав, якщо вся пролетарська громадськість цікавитиметься питанням дитячої преси – могутнім знаряддям комуністичного виховання, тільки за таких умов можна досягти бажаних результатів у роботі піонерської організації [2, 37].

На особливу увагу заслуговує стаття педагога та пропагандиста дитячого руху М. Миронова – «Дитяча преса – могутній засіб комвиховання» (журнал «Дитячий рух», 1932, № 22), в якій теж підкреслювалося надзвичайне значення дитячої преси як могутнього засобу комуністичного виховання дітей. Оскільки дитячий рух породив першу дитячу комуністичну газету і від того часу дитяча преса стала невід'ємною частиною усієї роботи піонерської організації, одним із найактивніших засобів комуністичного виховання дітей [8, 8].

Отже, як свідчать ряд праць періодичних видань, у 20-х – на початку 30-х років XX століття значну роль у справі науково-методичного супроводу дитячого руху відігравала періодична преса. Але крім періодичних видань, надзвичайну роль у розвитку дитячого руху відігравала також науково-методична література.

Відомий російський педагог, організатор та теоретик дитячого руху Н. К. Крупська говорила про велике значення книги у роботі піонерської організації. Як зазначала педагог: «…піонерам потрібно багато читати, оскільки їм потрібно багато знати. Книжки допомагають краще працювати, краще розуміти навколишнє життя, краще налагодити все життя. Книжки дають знання, а знання – велика сила» [13, 10].

Підтвердженням слів педагога слугують безліч періодичних видань, на сторінках яких подавалася детальна інформація щодо літератури з питань дитячого руху. Періодичні видання постійно аналізували та рекомендували необхідну літературу як для дітей, піонерів, вожатих, так і для організаторів дитячого руху. Найбільш важливими для нашого дослідження є методичні видання для організаторів дитячого руху,

оскільки, сторінки яких найбільш детально та систематично знайомили своїх читачів з провідною літературою з питань дитячого комуністичного руху. Наприклад:

- журнал *«Дитячий рух»*: «Провідна література по комдитруху на Україні за п'ять років» (1927, № 7–8); «Нові книжки з питань комуністичного виховання та КДР» (1932, №13–14); «До наради в справі дитячої літератури» (М. Миронов) (1931, № 2) та ін.

- журнал *«Вожатый»*: «Обзор литературы по детдвижению» (А. Волков) (1924, № 3); «Что читать» (1924, № 5); «Лицо пионерской и детской литературы» (1926, № 4) та ін.

Так, М. Крупеніна у своїй статті «О задачах местной печати» (журнал «Вожатый», 1925, № 3–4) відзначила велике значення літератури для розвитку дитячого руху і, водночас підкреслила, що з цим питанням були значні проблеми. Тому що масовий ріст дитячого комуністичного руху все наполегливіше вимагав кваліфікованих керівників, потребував висвітлення питань практики і методики роботи дитячих груп, а належної літератури з питань піонерського руху майже не було. З огляду на це, ЦК з питань вивчення дитячого комуністичного руху при ЦБ юних піонерів поставив завдання систематичного висвітлення літератури з піонерського руху, який виходив на місцях [5, 29].

Стаття підкреслила необхідність видання книг, які могли б ясно висвітлювати основні рішення з'їздів, орієнтувати робітників в чергових завданнях комуністичного дитячого руху [5, 29].

У 20-х – на початку 30-х років XX ст. особлива увага також приділялася дитячій літературі. Так, М. Миронов у своїй статті «До наради в справі дитячої літератури» (журнал «Дитячий рух», 1931, № 2) зазначав: «…якщо наймогутніше із знарядь у боротьбі партії за впливи на маси, за їхнє комуністичне виховання та організацію займало друковане слово, то ще більше значення його було для дитячого читача» [9, 35].

Також на нашу увагу заслуговують і інші періодичні видання, зокрема, дитяча періодика, яка теж подавала інформацію про літературу з дитячого руху. Наприклад, журнал «Будь напоготові» з рубрики «Нові книжки» постійно подавав коротенький огляд тих книг, що виходили з друку та які можна було отримати в центральній бібліотеці [12, 7].

Таким чином, детальний аналіз праць періодичних видань 20-х – початку 30-х років засвідчує, що ефективним засобом підвищення розвитку дитячого руху були періодичні видання та науково-методична література, які стали важливою складовою науково-методичного супроводу дитячого руху. Оскільки численні шпальти періодичних видань підкреслювали надзвичайне значення преси та навчально-методичної літератури в розвитку дитячого комуністичного руху як могутнього засобу комуністичного виховання дітей.

Сторінках таких методичних періодичних видань, як всесоюзний журнал «Вожатый» та всеукраїнський журнал «Дитячий рух» подавали детальний аналіз газет, журналів, як для дітей, так і для дорослих. Також названі видання подавали детальний список рекомендованої навчально-методичної літератури з актуальних питань дитячого руху, які необхідні були для піонерів та для організаторів дитячого руху

Подальших досліджень потребують окремі аспекти проблеми, зокрема висвітлення значення дитячої періодики для роботи піонерської організації у 20–30-х років XX століття.

Список використаних джерел:

1. Арнаутов В. П’ять років дитячої періодичної преси на Україні / В. Арнаутов // Дитячий рух. – 1927. – № 7–8. – С. 18–21.

2. Журавський А. Дитячій пресі України – 10 років / А. Журавський // Дитячий рух. – 1932. – № 21. – С. 34–37.

3. Історичне джерелознавство: Підручник / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. – К.: Либідь, 2002. – 488 с.

4. Коляда Н. М. Журнал «Дитячий рух» (1925-1934) – центр теорії та практики дитячого руху в Україні / Н. М. Коляда // Рідна школа. – 2009. – № 5–6. – С. 62–66. 62.

5. Крупенина М. О задачах местной печати / М. Крупенина // Вожатый. – 1925. – № 3–4. – С. 29 –31.

6. Лір В. Піонерські газети та часописи («Червоні квіти», «Октябрьские Всходы») / В. Лір // Дитячий рух. – 1926. – № 3. – С. 39–41.

7. Лір В. Піонерські газети та часописи / В. Лір // Дитячий рух. – 1925. – № 2. – С. 55–58.

8. Миронов М. Дитяча преса – могутній засіб комвиховання / М. Миронов // Дитячий рух. – 1932. – № 22. – С. 8–10.

9. Миронов М. До наради в справі дитячої літератури / М. Миронов // Дитячий рух. – 1931. – № 2. – С. 35–36.

10. Миронов М. Перша всеросійська конференція в справі дитячої літератури / М. Миронов // Дитячий рух. – 1931. – № 3–4. – С. 42–43.

11. Новгородський Р. Г. Проблема соціалізації особистості в педагогічній теорії і практиці України в 20-ті роки ХХ століття : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13. 00. 01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Р. Г. Новгородський. – К., 2009. – 20 с.

12. Нові книжки // Будь напоготові. – 1926. – № 54. – С. 7

13. Піонерську активність у дитячі бібліотеки // На роботі. – 1931. – № 14. – С. 10–11

14. Холмов М. И. Становления советской журналистики для детей: Моногр. – Ленинград: изд. Ленинградского университета, 1983. – 208 с.

15. Як читати книжку // Червоні квіти. – 1926. – № 2. – С. 21 – 23